

TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS

2009 m. kovo 24 d.*

Byloje C-445/06

dėl *Bundesgerichtshof* (Vokietija) 2006 m. spalio 12 d. Sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2006 m. lapkričio 6 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Danske Slagterier

prieš

Vokietijos Federacinę Respubliką,

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kurį sudaro pirmininkas V. Skouris, kolegijų pirmininkai P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts, M. Ilešič ir A. Ó. Caoimh, teisėjai G. Arestis, A. Borg Barthet (pranešėjas), J. Malenovský, J. Klučka, U. Löhmus ir E. Levits,

* Proceso kalba: vokiečių.

generalinė advokatė V. Trstenjak,
posėdžio sekretorė K. Sztranc-Sławiczek, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2008 m. gegužės 21 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Danske Slagterier*, atstovaujamos advokato R. Karpenstein,

- Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos M. Lumma ir C. Blaschke, padedamų advokato L. Giesberts,

- Čekijos vyriausybės, atstovaujamos T. Boček,

- Graikijos vyriausybės, atstovaujamos V. Kontolaimos, S. Charitaki ir S. Papaioannou,

- Prancūzijos vyriausybės, atstovaujamos G. de Bergues ir A.-L. During,

- Italijos vyriausybės, atstovaujamos I. M. Braguglia, padedamo *avvocato dello Stato* W. Ferrante,

- Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos E. Ośniecka-Tamecka ir P. Kucharski,

- Jungtinės Karalystės vyriausybės, atstovaujamos baristerės S. Lee,

- Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujamos F. Erlbacher ir H. Krämer,

susipažinęs su 2008 m. rugsėjo 4 d. posėdyje pateikta generalinės advokatės išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su 1964 m. birželio 26 d. Tarybos direktyvos 64/433/EEB dėl sveikatos reikalavimų, taikomų gaminant ir prekiaujant šviežia mėsa (OL L 121, p. 2012), iš dalies pakeistos 1991 m. liepos 29 d. Tarybos direktyva 91/497/EEB (OL L 268, p. 69; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 3 sk., 12 t., p. 72, toliau – Direktyva 64/433), 5 straipsnio 1 dalies o punkto ir 6 straipsnio 1 dalies b punkto iii papunkčio, 1989 m. gruodžio 11 d. Tarybos direktyvos 89/662/EEB dėl veterinarinių patikrinimų, taikomų Bendrijos vidaus prekyboje, siekiant sukurti

vidaus rinką, 5 straipsnio 1 dalies, 7 ir 8 straipsnių (OL L 395, p. 13; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 3 sk., 9 t., p. 214) bei EB 28 straipsnio išaiškinimu.

- 2 Šis prašymas pateiktas ginče tarp *Danske Slagterier* ir Vokietijos Federacinės Respublikos dėl žalos atlyginimo.

Teisinis pagrindas

Bendrijos teisės aktai

- 3 Direktyvos 64/433 5 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės turi užtikrinti, kad oficialiai paskirtas veterinarijos gydytojas patvirtintų netinkama maistui:

<...>

- o) mėsą, skleidžiančią stiprų kvapą dėl lyties ypatumų.“

4 Šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad:

<...>

b) mėsa šių gyvūnų:

<...>

iii) nepažeidžiant 5 straipsnio 1 dalies o punkte numatytų atvejų, nekastruotų kiaulių patinų, kurių skerdenos svoris neviršija 80 kilogramų, išskyrus tuos atvejus, kai įmonė, taikydama 16 straipsnyje nustatyta tvarka pripažintą metodą arba, jei tokio metodo nėra, suinteresuotos kompetentingos įstaigos pripažintą metodą, gali garantuoti, kad gali būti nustatyti skerdenos gabalai, skleidžiantys aštrų kuilių kvapą,

būtų pažymėta specialia žyma, numatyta (1984 m. liepos 3 d. Komisijos) Sprendimu 84/371/EEB (nustatančiu Tarybos direktyvos 64/433/EEB (OL L 196, p. 46) 5 straipsnio a punkte nurodyto ypatingo šviežios mėsos ženklinimo ypatybes) ir apdorota vienu iš (1976 m. gruodžio 21 d. Tarybos) (d)irektyvoje 77/99/EEB (dėl sveikatos problemų, turinčių įtakos Bendrijos vidaus prekybai mėsos produktais (OL L 26, p. 85, 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 3 sk., 3 t., p. 82) numatytų būdų;

<...>

- g) ankstesniuose punktuose numatytas apdorojimas atliekamas ūkyje, kuriame gyvūnai auginti, arba kurioje nors kitoje oficialiai paskirto veterinarijos gydytojo paskirtoje įmonėje;

<...>“

- 5 Direktyvos 64/433 nuostatos turėjo būti perkeltos į nacionalinę teisę iki 1993 m. sausio 1 dienos.
- 6 Direktyvos 89/662 5 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Paskirties valstybės narės įgyvendina šias priemones:

- a) prekių paskirties vietose kompetentinga institucija gali atlikti produktų nediskriminacinius veterinarinius patikrinimus vietoje, siekdama įsitikinti, kad laikomasi reikalavimų, nurodytų 3 straipsnyje; tuo pačiu metu ji gali paimti produktų mėginius.

Be to, jei tranzito valstybės narės ar paskirties valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos turi informacijos, kuri leidžia įtarti esant pažeidimų, tikrinimus galima atlikti ir vežant prekes jos teritorija, įskaitant ir transporto priemonės atitikimo tikrinimus;

<...>“

7 Šios direktyvos 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtina:

„Jei valstybės narės kompetentingos institucijos, atlikdamos patikrinimą siuntos vežimo metu arba siuntos pristatymo vietoje, nustato:

<...>

b) kad prekės neatitinka sąlygų, numatytų Bendrijos direktyvose, arba kai nėra priimti sprendimai dėl Bendrijos standartų nurodytų direktyvose, nacionaliniuose standartuose, tai valstybės narės kompetentingos institucijos gali leisti (siuntėjui) arba jo atstovui, jei sveikatos ir gyvūnų sveikatos reikalavimai leidžia, pasirinkti:

— sunaikinti prekes arba

- panaudoti prekes kitiems tikslams, tarp jų ir sugrąžinti jas su leidimu, kurį išdavė kilmės įmonės šalies kompetentinga institucija.

<...>“

- 8 Galiausiai pagal šios direktyvos 8 straipsnį:

„1. 7 straipsnyje minimais atvejais paskirties valstybės narės kompetentinga institucija nedelsiant susisieks su išsiuntimo valstybės narės kompetentinga institucija. Pastaroji imasi visų būtinų priemonių bei praneša pirmosios valstybės narės kompetentingai institucijai apie atliktų patikrinimų pobūdį, priimamus sprendimus ir sprendimų priėmimo motyvus.

<...>

2. <...>

Paskirties valstybės narės kompetentinga institucija praneša išsiuntimo valstybės narės kompetentingai institucijai, siuntėjui ar jo atstovui priimtus sprendimus bei tokių sprendimų priėmimo motyvus.

Siuntėjui ar jo atstovui pareikalavus, minėti sprendimai bei tokių sprendimų motyvai siunčiami jam raštu kartu su išsamia informaciją apie teises tuos sprendimus apskūsti, kuriomis jis gali pasinaudoti pagal paskirties valstybėje narėje galiojančius įstatymus, bei nurodant taikomą tvarką ir galiojimo laikotarpius.

<...>“

Nacionalinės teisės aktai

- 9 Pagal Vokietijos civilinio kodekso (Bürgerliches Gesetzbuch, toliau – CK) iki 2001 m. gruodžio 31 d. galiojusios redakcijos 839 straipsnį:

„1. Jei tarnautojas tyčia arba dėl nerūpestingumo neįvykdo savo tarnybinių pareigų trečiojo asmens atžvilgiu, jis turi atlyginti trečiajam asmeniui dėl to atsiradusią žalą. Jei tarnautoją galima apkaltinti tik nerūpestingumu, jis atlygina žalą tik tuo atveju, jei ši žala ją patyrusiam asmeniui negali būti atlyginta kitaip.

2. Jei tarnautojas, nagrinėdamas bylą, neįvykdo savo tarnybinių pareigų, jis turi atlyginti atsiradusią žalą tik tuo atveju, jei tai yra baudžiamasis nusižengimas. Ši nuostata netaikoma, jei tarnautojas neteisėtai atsisako vykdyti savo pareigas ar vėluoja jas vykdyti.

3. Pareiga atlyginti žalą neatsiranda, jei nukentėjusysis tyčia ar dėl nerūpestingumo nepasinaudojo teisinės gynybos priemonėmis, kad užkirstų kelią žalai atsirasti.“

¹⁰ CK 852 straipsnyje numatyta:

„1. Teisės į žalos atlyginimą dėl neteisėtų veiksmų senaties terminas sueina po trejų metų nuo to momento, kai nukentėjusysis sužinojo apie žalą ir ją padengti privalantį asmenį, ir neatsižvelgiant į šį sužinojimą – praėjus trisdešimt metų nuo veiksmų atlikimo.

2. Jei tarp asmens, turinčio atlyginti žalą, ir asmens, turinčio teisę į žalos atlyginimą, vyksta derybos dėl žalos atlyginimo dydžio, senaties terminas sustabdomas, kol viena iš šalių atsisako tęsti derybas.

3. Jei atsakingas asmuo iš neteisėtų veiksmų nukentėjusiojo asmens sąskaita turėjo naudos, jis turi viską grąžinti pagal nuostatas dėl nepagrįstai įgyto turto grąžinimo, paremto nepagrįstu praturtėjimu, net suėjus teisės į žalos atlyginimą senaties terminui.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

¹¹ Danijos skerdyklų ir kiaulių augintojų asociacija *Danske Slagterier*, remdamasi narių jai suteikta teise, reikalauja Vokietijos Federacinės Respublikos atlyginti žalą, atsiradusią dėl Bendrijos teisės pažeidimo. Ji kaltina atsakovę pažeidus Bendrijos teisę, nes nuo

1993 m. iki 1999 m. ši buvo nustačiusi draudimą importuoti nekastruotų kiaulių patinų mėsa. Jos teigimu, dėl šio draudimo kiaulių augintojai ir skerdyklos per atitinkamą laikotarpį patyrė mažiausia 280 mln. DM žalą.

- 12 Dešimtojo dešimtmečio pradžioje Danijoje imta vykdyti projektą „Male-Pig-Projekt“, kurio tikslas – auginti nekastruotus kiaulių patinus. Tačiau tokio ekonomine požiūriu naudingo auginimo rizika yra ta, kad kaitinama mėsa gali skleisti stiprų kvapą dėl lyties ypatumų. Danijos tyrėjų nuomone, šis kvapo intensyvumas gali būti nustatomas matuojant skatolo kiekį skerdžiant. Todėl Danijoje visose skerdimo linijose buvo įdiegta skatolo matavimo įranga tam, kad būtų galima nustatyti ir išrūšiuoti aptariamą kvapą skleidžiančią mėsa. Tačiau tuo metu Vokietijos Federacinė Respublika manė, kad šis kvapo intensyvumas priklauso nuo hormono androstenono, kurio gamybos galima išvengti ankstesniu etapu kastruojant, o skatolo kiekis, vertinant atskirai, nėra patikimas metodas nustatyti kvapą dėl lyties ypatumų.
- 13 1993 m. sausio mėn. Vokietijos Federacinė Respublika informavo aukščiausias valstybių narių veterinarijos tarnybas apie tai, kad Direktyvos 64/433 6 straipsnio 1 dalies b punkte nustatyta tvarka į nacionalinę teisę buvo perkelta taip, jog, neatsižvelgiant į svorį, nustatomas 0,5 µg/g androstenono kiekis. Jį viršijus mėsa skleidžia stiprų kvapą dėl lyties ypatumų ir nėra tinkama žmonių maistui. Ji pabrėžė, kad patobulintas profesoriaus Claus imunofermentinis metodas yra vienintelis specialus metodas, leidžiantis nustatyti androstenoną, ir jei nekastruotų kiaulių patinų mėsoje esantis kiekis viršija pagal šį metodą nustatytą kiekį, tai ši mėsa negali būti įvežama į Vokietiją kaip šviežia mėsa.
- 14 Kompetentingos Vokietijos institucijos patikrino daug kaulienos siuntų iš Danijos ir, kadangi mėsa viršijo androstenono ribinę normą, jas buvo atsisakyta leisti įvežti. Be to, kiaulių augintojai ir skerdyklos, kurie buvo beveik sustabdę kastruotų kiaulių patinų

auginimą, turėjo vėl pradėti jas auginti, kad nekiltų pavojus eksportui į Vokietiją. *Danske Slagterier* teigė, kad jei eksportuota kiauliena būtų pagaminta, kaip numatyta *Male-Pig-Projekt*, iš nekastruotų kiaulių patinų, būtų sutaupyta mažiausia 280 mln. DM sąnaudų.

- 15 Bonos *Landgericht*, 1999 m. gruodžio 16 d. gavęs *Danske Slagterier* ieškinį dėl žalos atlyginimo, pareikštą Vokietijos Federacinei Respublikai, nusprendė, kad šis ieškinytis buvo pagrįstas laikotarpiu nuo 1996 m. gruodžio 7 d. atžvilgiu, o jo dalį, kur reikalaujama atlyginti žalą, atsiradusią iki šios datos, reikia atmesti dėl suėjusio senaties termino. Kelno *Oberlandesgericht*, į kurį kreiptasi kaip į apeliacinę instanciją, pripažino visą apeliacinį skundą dėl esmės pagrįstu. Kasaciniu skundu, pateiktu *Bundesgerichtshof*, Vokietijos Federacinė Respublika prašo atmesti visus reikalavimus.
- 16 Be to, 1998 m. lapkričio 12 d. Sprendimu *Komisija prieš Vokietiją* (C-102/96, Rink. p. I-6871) Teisingumo Teismas konstatavo, kad, pirma, nustačiusi nekastruotų kiaulių patinų žymėjimą ir terminį apdorojimą, jei mėsoje, neatsižvelgiant į gyvulio svorį, patobulintu profesoriaus Claus imunofermentiniu metodu nustatomas didesnis kaip 0,5 µg/g androstenono kiekis ir, antra, laikydama, kad viršijus 0,5 µg/g ribinę normą mėsa skleidžia stiprų kvapą dėl lyties ypatumų ir todėl nėra tinkama žmonių maistui, Vokietijos Federacinė Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal Direktyvos 64/433 5 straipsnio 1 dalies o punktą ir 6 straipsnio 1 dalies b punktą bei pagal Direktyvos 89/662 5 straipsnio 1 dalį, 7 ir 8 straipsnius.
- 17 Šiomis aplinkybėmis *Bundesgerichtshof* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar dėl kartu skaitomų <...> Direktyvos (64/433) <...> 5 straipsnio 1 dalies o punkto ir 6 straipsnio 1 dalies b punkto iii papunkčio bei <...> Direktyvos 89/662 <...> 5 straipsnio 1 dalies, 7 ir 8 straipsnių nuostatų kiaulienos gamintojai ir pardavėjai atsiduria tokioje teisinėje padėtyje, kai, neteisingai perkėlus ar taikant šias

nuostatas, jie gali įgyvendinti teisę į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės pagal Bendrijos teisę?

2. Ar – neatsižvelgiant į atsakymą į pirmąjį klausimą – Bendrijos teisę pažeidžiančio teisės aktų perkėlimo ir taikymo atveju kiaulienos gamintojai ir pardavėjai, siekdami pagrįsti teisę į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės pagal Bendrijos teisę, gali remtis EB sutarties 30 straipsnio (dabar – EB 28 straipsnis) pažeidimu?

3. Ar Bendrijos teisė reikalauja, kad pareiškus ieškinį dėl valstybės įsipareigojimų neįvykdymo pagal EB 226 straipsnį Bendrijos teisėje numatytos teisės į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės senaties terminas būtų nutrauktas ar bent jau sustabdytas iki šios procedūros pabaigos, jei nėra veiksmingų nacionalinių teisinės gynybos priemonių, galinčių priversti valstybę narę perkelti direktyvą?

4. Ar Bendrijos teisėje numatytos teisės į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės, pagrįstos neteisingu direktyvos perkėlimu ir su tuo susijusiu (faktiniu) importo draudimu, senaties terminas, neatsižvelgiant į taikomą nacionalinę teisę, pradedamas skaičiuoti tik visiškai perkėlus teisės aktą, ar vis dėlto šis senaties terminas, kaip numatyta nacionalinėje teisėje, gali būti skaičiuojamas nuo tada, kai atsiranda pirmosios žalos pasekmės ir vėlesnės žalos pasekmės gali būti numatytos? Jei visiškas teisės akto perkėlimas turi įtakos senaties termino pradžiai, ar tai galioja visais atvejais, ar tik tada, kai direktyva privačiam asmeniui suteikia tam tikrą teisę?

5. Ar atsižvelgiant į tai, kad, kalbant apie teisę į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės pagal Bendrijos teisę, valstybės narės negali numatyti nepalankesnių

žalos atlyginimo teisinių sąlygų nei analogiškų ieškinių, susijusių tik su nacionaline teise, atveju, taip pat sąlygų, dėl kurių praktiškai būtų neįmanoma ar pernelyg sunku gauti žalos atlyginimą, ar apskritai galima pateikti prieštaravimus dėl nacionalinės teisės akto, pagal kurį pareiga atlyginti žalą neatsiranda, jei nukentėjęsysis tyčia ar dėl nerūpestingumo nepasinaudojo teisinės gynybos priemonėmis, kad užkirstų kelią žalai atsirasti? Ar taip pat galima pateikti prieštaravimus dėl šios „pirminės teisės apsaugos viršenybės“, jei ji taikoma tik tada, kai suinteresuotajam asmeniui pakankamai prieinama? Ar norint konstatuoti, kad Bendrijos teisės prasme reikalauti laikytis pirminės teisės apsaugos viršenybės nėra pagrįsta, pakanka, kad nurodytus Bendrijos teisės klausimus nagrinėjantis nacionalinis teismas veikiausiai nebūtų galėjęs į juos atsakyti ir turėtų kreiptis į <...> Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą arba kad Teisingumo Tisme jau pradėta procedūra dėl valstybės įsipareigojimų neįvykdymo pagal EB 226 straipsnį?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo ir antrojo klausimų

- 18 Pirmaisiais dviem klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Direktyvos 64/443 5 straipsnio 1 dalies o punkto ir 6 straipsnio 1 dalies b punkto iii papunkčio nuostatos kartu su Direktyvos 89/662 5 straipsnio 1 dalies, 7 ir 8 straipsnių nuostatomis sukuria tokią kiaulienos gamintojų ir pardavėjų teisinę padėtį, kuri, neteisingai perkėlus ar taikant šias direktyvas, gali lemti teisės atlyginti žalą atsiradimą dėl valstybės atsakomybės pažeidus Bendrijos teisę, ir ar tokiomis aplinkybėmis jie gali, siekdami pagrįsti dėl šios valstybės atsakomybės atsiradusią teisę į žalos atlyginimą, remtis EB 28 straipsnio pažeidimu.

- 19 Šiuo klausimu pirmiausia reikia priminti, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką valstybės atsakomybės už privatiems asmenims padarytą žalą pažeidus Bendrijos teisę principas yra būdingas EB sutarties sistemai (1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimo *Francovich ir kt.*, C-6/90 ir C-9/90, Rink. p. I-5357, 35 punktas; 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame*, C-46/93 ir C-48/93, Rink. p. I-1029, 31 punktas; 1996 m. gegužės 23 d. Sprendimo *Hedley Lomas*, C-5/94, Rink. p. I-2553, 24 punktas; taip pat 1996 m. spalio 8 d. Sprendimo *Dillenkofer ir kt.*, C-178/94, C-179/94 ir C-188/94–C-190/94, Rink. p. I-4845, 20 punktas).
- 20 Teisingumo Teismas nusprendė, kad nukentėję privatūs asmenys turi teisę į žalos atlyginimą, jei įvykdytos trys sąlygos: pažeista teisės norma siekiama suteikti privatiems asmenims teisių, jos pažeidimas yra pakankamai akivaizdus, yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp valstybei tenkančios pareigos nesilaikymo ir nukentėjusių asmenų patirtos žalos (žr. minėto sprendimo *Brasserie du Pêcheur ir Factortame* 51 punktą; minėto sprendimo *Hedley Lomas* 25 punktą; taip pat minėto sprendimo *Dillenkofer ir kt.* 21 punktą).
- 21 Dėl pirmosios sąlygos Teisingumo Teismas turėjo progą išnagrinėti valstybių narių atsakomybę dėl Bendrijos teisės pažeidimo neperkėlus direktyvų nuostatų, susijusių su vidaus rinkos įgyvendinimu (žr. be kita ko minėtus sprendimus *Francovich ir kt.* bei *Dillenkofer ir kt.*). Tačiau, skirtingai nei dviejose bylose, kuriose priimti minėti sprendimai, kur tik antrinė teisė sukūrė teisinę situaciją, suteikiančią teises privatiems asmenims, pagrindinėje byloje nagrinėjamas atvejis, kur viena iš šalių, t. y. *Danske Slagterier*, tvirtina, kad EB 28 straipsnis jai jau suteikė teises, kuriomis ji remiasi.
- 22 Šiuo klausimu reikia priminti, kad iš nusistovėjusios teismo praktikos matyti, jog EB 28 straipsnis tiesiogiai taikomas tiek, kiek jis suteikia privatiems asmenims teisių, kuriomis jie tiesiogiai gali remtis nacionaliniuose teismuose, o pažeidus šią nuostatą galima reikalauti žalos atlyginimo (minėto sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame* 23 punktas).
- 23 *Danske Slagterier* taip pat remiasi Direktyvų 64/433 ir 89/662 nuostatomis. Kaip matyti iš Direktyvos 89/662 pavadinimo ir pirmos konstatuojamosios dalies, ji buvo priimta

siekiant sukurti vidaus rinką; tuo pačiu tikslu buvo priimta ir Direktyva 91/497, iš dalies keičianti Direktyvą 64/433, kaip tai pabrėžta jos trečioje konstatuojamojoje dalyje. Laisvas prekių judėjimas yra vienas iš šių direktyvų tikslų, kuris, siekiant tarp valstybių narių suderinti svarbiausius reikalavimus, susijusius su šviežia mėsa, numato skatinti prekybą Bendrijos viduje. Taip EB 28 straipsniu suteikta teisė šiose direktyvose apibrėžiama tiksliau ir išsamiau.

- 24 Kalbant apie Direktyvų 64/433 ir 89/662 turinį, reikia priminti, kad jos, be kita ko, reglamentuoja vienoje valstybėje narėje pagamintos ir į kitą valstybę narę išgabentos šviežios mėsos sveikatos patikrinimus ir sertifikatų išdavimą. Kaip matyti būtent iš Direktyvos 89/662 7 straipsnio 1 dalies b punkto, valstybės narės gali neleisti importuoti šviežios mėsos, jei produktai neatitinka sąlygų, numatytų Bendrijos direktyvose, arba esant labai ypatingoms aplinkybėms, pavyzdžiui, epidemijoms. Valstybėms narėms nustatytas draudimas kliudyti importuoti, privatiems asmenims suteikia teisę prekiauti Bendrijos reikalavimus atitinkančia šviežia mėsa kitoje valstybėje narėje.
- 25 Iš Direktyvų 64/433 ir 89/662 nuostatų išplaukia, kad priemonės, skirtos nustatyti nekastruotų kiaulių patinų stiprų kvapą dėl lyties ypatumų, turi būti suderintos Bendrijos lygmeniu (minėto sprendimo *Komisija prieš Vokietiją* 29 punktas). Šis suderinimas draudžia valstybėms narėms išsamiai suderintoje srityje pateisinti laisvo prekių judėjimo kliūtis dėl kitų priežasčių nei numatytosios Direktyvose 64/433 ir 89/662.
- 26 Todėl į du pirmuosius klausimus reikia atsakyti taip, kad privatūs asmenys, nukentėję neteisingai perkėlus ar taikant Direktyvas 64/433 ir 89/662, gali remtis teise į laisvą prekių judėjimą, siekdami, kad būtų pripažinta valstybės atsakomybė už Bendrijos teisės pažeidimą.

Dėl trečiojo klausimo

- 27 Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Bendrijos teisė reikalauja, Europos Bendrijų Komisijai pagal EB 226 straipsnį pradėjus procedūrą dėl įsipareigojimų neįvykdymo, kad teisės į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimą senaties terminas, numatytas nacionalinės teisės aktuose, būtų nutrauktas ar bent jau sustabdytas vykstant šiai procedūrai, nes nėra veiksmingų nacionalinių teisinės gynybos priemonių, galinčių priversti valstybę narę perkelti direktyvą.
- 28 Pagrindinės bylos faktinių aplinkybių chronologija leidžia paaiškinti šį klausimą. Iš tiesų iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo sprendimo išplaukia, kad procedūra dėl įsipareigojimų neįvykdymo prieš Vokietijos Federacinę Respubliką, kurioje buvo priimtas minėtas sprendimas *Komisija prieš Vokietiją*, buvo pradėta 1996 m. kovo 27 dieną. Pirmąsias žalingas pasekmes nukentėję asmenys patyrė 1993 metais, bet tik 1999 m. gruodžio mėn. jie pareiškė ieškinį dėl valstybės atsakomybės. Jei, kaip mano prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, taikomas CK 852 straipsnio 1 dalyje numatytas trejų metų senaties terminas, tai jis turi būti pradėtas skaičiuoti nuo 1996 m. vidurio, t. y. datos, kada, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo teigimu, nukentėję asmenys sužinojo apie žalą ir už ją atsakingo asmens tapatybę. Todėl gali būti, kad jau suėjo pagrindinės bylos ieškinio dėl valstybės atsakomybės senaties terminas. Tad norint priimti sprendimą pagrindinėje byloje svarbu žinoti, ar Komisijos pareikštas ieškinys dėl įsipareigojimų neįvykdymo turėjo įtakos senaties terminui.
- 29 Tačiau norint duoti naudingą atsakymą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui reikia pirmiausia išnagrinėti netiesiogiai jo iškeltą klausimą, t. y. ar Bendrijos teisė draudžia pagal analogiją taikyti CK 852 straipsnio 1 dalyje numatytą trejų metų senaties terminą pagrindinėje byloje.
- 30 CK 852 straipsnio 1 dalies taikymo klausimu *Danske Slagterier* iš tiesų nurodė, kad teisinė situacija Vokietijoje, susijusi su nacionaline senaties taisykle, taikoma teisei į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimą, nėra aiški, nes

šis klausimas nebuvo jokios teisinės priemonės ar aukščiausiojo teismo sprendimo objektas; doktrina pateikia skirtingas nuomones šiuo klausimu, todėl egzistuoja keletas teisinių pagrindų. Pirmą kartą ir pagal analogiją taikant CK 852 straipsnyje numatytą terminą ieškiniams dėl valstybės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimą gali būti pažeisti teisinio saugumo ir teisinio aiškumo principai, taip pat veiksmingumo ir lygiavertiškumo principai.

- 31 Šiuo klausimu reikia priminti, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką, nesant Bendrijos teisės aktų, kiekvienos valstybės narės teisės sistemoje turi būti nustatyti kompetentingi teismai ir išami teisės pareikšti ieškinį teisme procedūra, skirta užtikrinti, kad būtų visiškai saugomos Bendrijos teisės asmenims suteiktos teisės. Pagal nacionalinės teisės nuostatas dėl atsakomybės valstybė turi atlyginti žalą atsižvelgiant į tai, kad sąlygos, be kita ko, nacionalinės teisės aktuose nustatytas terminas žalai atlyginti, neturi būti mažiau palankios nei tos, kurios taikomos panašioms nacionalinio pobūdžio reikalavimams (lygiavertiškumo principas), ir negalima numatyti tokių sąlygų, dėl kurių praktiškai neįmanoma ar pernelyg sunku gauti žalos atlyginimą (veiksmingumo principas) (žr., be kita ko, minėto sprendimo *Francovich ir kt.* 42 ir 43 punktus; taip pat 1997 m. liepos 10 d. Sprendimo *Palmisani*, C-261/95, Rink. p. I-4025, 27 punktą).
- 32 Dėl pastarojo principo Teisingumo Teismas yra pripažinęs, jog tai, kad teisinio saugumo, kuris apsaugo tiek mokesčių mokėtoją, tiek administratorių, sumetimais nustatomi protingi naikinamieji terminai ieškiniui pareikšti, atitinka Bendrijos teisę (žr. 1998 m. lapkričio 17 d. Sprendimo *Akrile*, C-228/96, Rink. p. I-7141, 19 punktą ir nurodytą teismo praktiką). Iš tiesų dėl tokių naikinamųjų terminų naudojimas Bendrijos teisėje nustatytomis teisėmis netampa praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (žr., be kita ko, minėto sprendimo *Akrile* 19 punktą; taip pat 2002 m. liepos 11 d. Sprendimo *Marks & Spencer*, C-62/00, Rink. p. I-6325, 35 punktą).
- 33 Iš minėto sprendimo *Marks & Spencer* 39 punkto taip pat išplaukia, kad siekiant, jog senaties terminas atliktų savo, kaip teisinio saugumo garanto, funkciją, jis turi būti

nustatytas iš anksto. Tačiau situacija, kuri teisiniu požiūriu yra labai neaiški, gali pažeisti veiksmingumo principą, nes atlyginti žalą, kurią privatus asmuo patyrė dėl tariamo valstybės narės Bendrijos teisės pažeidimo, praktiškai gali tapti pernelyg sunku, jei tas asmuo negali būti pakankamai tikras dėl senaties termino taikymo.

34 Nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į visą teisinę ir faktinę situaciją, buvusią pagrindinės bylos faktinių aplinkybių atsiradimo metu, turi veiksmingumo principo požiūriu patikrinti, ar tikėtina, jog asmuo galėjo numatyti, kad CK 852 straipsnyje nustatytas terminas pagal analogiją taikomas ieškiniams dėl žalos, atsiradusios atitinkamai valstybei narei pažeidus Bendrijos teisę, atlyginimo.

35 Be to, dėl šio termino taikymo pagal analogiją atitikties lygiavertiškumo principui nacionalinis teismas taip pat turi patikrinti, ar šitaip taikant žalos, kurią patyrė privatus asmuo dėl šios valstybės narės Bendrijos teisės pažeidimo, atlyginimo sąlygos nebuvo mažiau palankios nei sąlygos, taikomos panašiai nacionalinio pobūdžio žalai atlyginti.

36 Kalbant apie senaties termino nutraukimą ar sustabdymą pareiškus ieškinį dėl išsipareigojimų neįvykdymo, iš minėtų svarstymų išplaukia, jog valstybės narės turi reglamentuoti šią procedūrą, kad būtų laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.

37 Šiuo klausimu teigtina, kad žalos atlyginimas neturi priklausyti nuo reikalavimo, jog Teisingumo Teismas iš anksto konstatuotų valstybės išsipareigojimų pagal Bendrijos teisę neįvykdymą (žr. minėtų sprendimų *Brasserie du pêcheur ir Factortame* 94–96 punktus ir *Dillenkofer ir kt.* 28 punktą).

- 38 Iš tiesų įsipareigojimų neįvykdymo konstatavimas yra svarbi, bet nebūtina dalis norint patikrinti, ar įvykdyta sąlyga, pagal kurią Bendrijos teisės pažeidimas turi būti pakankamai akivaizdus. Be to, privačių asmenų teisės neturėtų priklausyti nuo to, ar Komisija manys esant tikslinga imtis veiksmų prieš valstybę narę pagal EB 226 straipsnį, nei nuo tikimybės, kad Teisingumo Teismas nuspręs, kad neįvykdyti įsipareigojimai (žr. minėto sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame* 93 ir 95 punktus).
- 39 Privatus asmuo gali pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal tam nacionalinėje teisėje numatytą tvarką nelaukdamas, kol bus priimtas sprendimas, kuriuo konstatuojama, kad valstybė narė pažeidė Bendrijos teisę. Todėl aplinkybė, kad ieškinio dėl įsipareigojimų neįvykdymo pareiškimas nenutraukia ar nesustabdo senaties termino, nereiškia, jog asmeniui pasinaudoti teisėmis pagal Bendrijos teisę tampa neįmanoma arba pernelyg sudėtinga.
- 40 *Danske Slagterier* taip pat nurodo, jog buvo pažeistas lygiavertiškumo principas, nes Vokietijos teisė numato senaties termino nutraukimą ar sustabdymą tuo pačiu metu pasinaudojus teisinės gynybos priemone pagal CK 839 straipsnį, ieškinį pagal EB 226 straipsnį prilyginant tokiai teisinės gynybos priemonei.
- 41 Šiuo klausimu reikia priminti, kad norint nuspręsti dėl procedūros taisyklių lygiavertiškumo reikia objektyviai ir abstrakčiai patikrinti aptariamų taisyklių panašumą, atsižvelgiant į jų vietą visoje procedūroje, procedūros eigą ir taisyklių ypatybes (šiuo klausimu žr. 2000 m. gegužės 16 d. Sprendimo *Preston ir kt.*, C-78/98, Rink. p. I-3201, 63 punktą).
- 42 Vertinant, ar aptariamoms taisyklėms panašios, reikia atsižvelgti į procedūros pagal EB 226 straipsnį ypatybes.

- 43 Šiuo klausimu reikia priminti, kad Komisija, vykdydama EB 226 straipsniu jai suteiktą kompetenciją, neturi įrodyti savo suinteresuotumo pareikšti ieškinį (žr. 1974 m. balandžio 4 d. Sprendimo *Komisija prieš Prancūziją*, 167/73, Rink. p. 359, 15 punktą; taip pat 2003 m. balandžio 10 d. Sprendimo *Komisija prieš Vokietiją*, C-20/01 ir C-28/01, Rink. p. I-3609, 29 punktą). Iš tikrųjų Komisijos užduotis – savo iniciatyva ir bendrojo intereso tikslais prižiūrėti, kaip valstybės narės taiko Bendrijos teisę, ir prireikus siekti įsipareigojimų pagal šią teisę neįvykdymo pripažinimo, kad tas įsipareigojimų nevykdymas būtų nutrauktas (žr. minėtų sprendimų *Komisija prieš Prancūziją* 15 punktą ir *Komisija prieš Vokietiją* 29 punktą).
- 44 Taigi EB 226 straipsniu nesiekama saugoti šios institucijos teisių. Tik ji vienintelė gali nuspręsti, ar verta pradėti procedūrą dėl įsipareigojimų neįvykdymo pripažinimo ir atitinkamai dėl kokių veiksmų ar neveikimo ši procedūra turi būti pradedama (2005 m. birželio 2 d. Sprendimo *Komisija prieš Graikiją*, C-394/02, Rink. p. I-4713, 16 punktas ir jame nurodyta teismo praktika). Šiuo klausimu Komisija turi diskreciją, todėl privatūs asmenys neturi teisės reikalauti, jog ši institucija užimtų tam tikrą poziciją (žr. 1989 m. vasario 14 d. Sprendimo *Star Fruit prieš Komisiją*, 247/87, Rink. p. 291, 11 punktą).
- 45 Tad reikia konstatuoti, kad lygiavertiškumo principo laikomasi nacionalinės teisės aktuose, kuriuose nenumatomas teisės į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimą senaties termino nutraukimas ar sustabdymas, jei Komisija pradeda procedūrą pagal EB 226 straipsnį.
- 46 Atsižvelgiant į visus svarstymus, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti, jog Komisijai pradėjus procedūrą dėl įsipareigojimų neįvykdymo pagal EB 226 straipsnį, Bendrijos teisė nereikalauja, kad teisės į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimą senaties terminas, numatytas nacionalinės teisės aktuose, būtų nutrauktas ar sustabdytas vykstant šiai procedūrai.

Dėl ketvirtąjo klausimo

- 47 Ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar ieškinio dėl valstybės atsakomybės, grindžiamos neteisingu direktyvos perkėlimu, senaties terminas, neatsižvelgiant į taikomą nacionalinę teisę, pradedamas skaičiuoti tik visiškai perkėlus šią direktyvą, ar vis dėlto senaties terminas, kaip numatyta nacionalinėje teisėje, skaičiuojamas nuo tada, kai atsiranda pirmosios šio neteisingo perkėlimo žalos pasekmės ir vėlesnės žalos pasekmės gali būti numatytos. Jei visiškas teisės akto perkėlimas turi įtakos šio senaties termino pradžiai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar tai galioja visais atvejais, ar tik tada, kai direktyva privačiam asmeniui suteikia teisę.
- 48 Šiuo klausimu reikia priminti, kad, kaip matyti iš šio sprendimo 31 ir 32 punktų, nesant Bendrijos teisės aktų, valstybės narės turi nustatyti išsamią ieškinių pareiškimo teisme procedūrą, skirtą užtikrinti Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių išsaugojimą, įskaitant senaties taisykles, tačiau tai jos turi padaryti nepažeisdamos lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Be to, reikia priminti, kad protingų naikinamųjų terminų nustatymas nepažeidžia šių principų ir todėl naudotis Bendrijos teisėje nustatytais teisėmis netampa praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku.
- 49 Dėl aplinkybės, kad nacionalinėje teisėje numatytas senaties terminas prasideda nuo tada, kai atsiranda pirmosios žalos pasekmės ir kitos šios žalos pasekmės gali būti numatytos, naudotis Bendrijos teisėje nustatytais teisėmis netampa praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku.
- 50 2006 m. liepos 13 d. Sprendimas *Manfredi ir kt.* (C-295/04–C-298/04, Rink. p. I-6619), kuriuo remiasi *Danske Slagterier*, nepaneigia šios išvados.

51 Šio sprendimo 78 ir 79 punktuose Teisingumo Teismas nusprendė, kad negalima atmesti galimybės, jog dėl trumpo senaties termino pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, kuris pradedamas skaičiuoti nuo kartelio sudarymo arba suderintų veiksmų įvykdymo dienos, igyvendinti teisę prašyti atlyginti šiuo karteliu ar šiais suderintais veiksmais padarytą žalą taptų praktiškai neįmanoma. Esant tęstiniais ir pakartotiniams pažeidimams, negalima atmesti galimybės, kad senaties terminas pasibaigs dar nenutraukus pažeidimo – šiuo atveju bet kuris žalą patyręs asmuo pasibaigus senaties terminui neturės galimybės pareikšti ieškinį.

52 Tačiau taip nėra pagrindinėje byloje. Iš tiesų iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo sprendimo išplaukia, kad aptariamas senaties terminas šioje byloje gali prasidėti prieš tai, kai nukentėjęs asmuo sužinojo apie žalą ir ją turinčio atlyginti asmens tapatybę. Esant tokioms aplinkybėms neįmanoma, kad patyręs žalą asmuo būtų tokioje situacijoje, kai senaties terminas prasideda ar net baigiasi, šiam asmeniui netgi nežinant, kad jis patyrė žalą, kaip buvo byloje, kurioje priimtas minėtas sprendimas *Manfredi ir kt.*, kur senaties terminas pradėtas skaičiuoti nuo kartelio sudarymo arba suderintų veiksmų įvykdymo, apie kuriuos atitinkami asmenys galėjo sužinoti daug vėliau.

53 Kalbant apie galimybę nustatyti senaties termino pradžią prieš visiškai perkeliant aptariamą direktyvą, 1991 m. liepos 25 d. Sprendimo *Emmott* (C-208/90, Rink. p. I-4269) 23 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad iki teisingo direktyvos perkėlimo įsipareigojimų neįvykdžiusi valstybė narė negali remtis tuo, kad privataus asmens jai pareikštas ieškinys, siekiant apginti šios direktyvos nuostatomis jam suteiktas teises, yra pavėluotas ir kad ieškinio pagal nacionalinę teisę terminas gali prasidėti tik nuo šio momento.

54 Vis dėlto, kaip tai patvirtina 1994 m. gruodžio 6 d. Sprendimas *Johnson* (C-410/92, Rink. p. I-5483, 26 punktas), iš 1993 m. spalio 27 d. Sprendimo *Steenhorst-Neerings* (C-338/91, Rink. p. I-5475) išplaukia, kad minėtame sprendime *Emmott* padaryta išvada buvo pateisinta bylos, kurioje priimtas šis sprendimas, aplinkybėmis, kur

termino pabaiga visiškai atėmė iš ieškovės pagrindinėje byloje galimybę remtis teise į vienodą požiūrį pagal direktyvą (taip pat žr. 1997 m. liepos 17 d. Sprendimų *Haahr Petroleum*, C-90/94, Rink. p. I-4085, 52 punktą ir *Texaco ir Olieieselskabet Danmark*, C-114/95 ir C-115/95, Rink. p. I-4263, 48 punktą bei 1998 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Ansaldo Energia ir kt.*, C-279/96–C 281/96, Rink. p. I-5025, 20 punktą).

55 Tačiau pagrindinėje byloje nei iš bylos medžiagos, nei iš per žodinę proceso dalį vykusių ginčų nematyti, kad ginčijamo termino pabaiga, kaip byloje, kurioje priimtas minėtas sprendimas *Emmott*, iš nukentėjusiųjų asmenų visiškai atėmė galimybę ginti savo teises nacionaliniame teisme.

56 Todėl į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti taip: Bendrijos teisė nedraudžia, kad ieškinio dėl valstybės atsakomybės, grindžiamos neteisingu direktyvos perkėlimu, senaties terminas prasidėtų tada, kai atsiranda pirmosios šio neteisingo perkėlimo žalos pasekmės ir vėlesnės žalos pasekmės gali būti numatytos, net jei tai atsitinka anksčiau nei teisingai perkeliama direktyva.

57 Atsižvelgiant į atsakymą, pateiktą į pirmą ketvirtojo klausimo dalį, nereikia atsakyti į antrą jo dalį.

Dėl penktojo klausimo

58 Penktuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Bendrijos teisė drauzia tokią nuostatą, kokia yra CK 839 straipsnio 3 dalis, kuri numato, kad nukentėjusiajam negali būti atlyginta žala, jei jis tyčia ar dėl nerūpestingumo nepasinaudojo teisinės gynybos priemonėmis, kad užkirstų kelią žalai atsirasti. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas patikslina klausimą ir klausia, ar tokia nacionalinė nuostata prieštarautų Bendrijos teisei, jei ji būtų taikoma

atsižvelgiant į tai, kad suinteresuotajam asmeniui gali būti pakankamai prieinama pasinaudoti šia teisinės gynybos priemone. Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas norėtų žinoti, ar pasinaudoti teisinės gynybos priemone gali būti laikoma pagrįsta, jei yra galimybė, jog bylą nagrinėjantis teismas pagal EB 234 straipsnį pateiks prašymą priimti prejudicinį sprendimą arba jeigu jau pradėta procedūra dėl valstybės įsipareigojimų neįvykdymo pagal EB 226 straipsnį.

- 59 Kaip priminta atsakymuose į ankstesnius klausimus, nesant Bendrijos teisės aktų, valstybės narės turi nustatyti išsamią ieškinių pareiškimo teisme procedūrą, skirtą užtikrinti Bendrijos teisės asmenims suteiktą teisių išsaugojimą, tačiau tai jos turi padaryti nepažeisdamos lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.
- 60 Kalbant apie pasinaudojimą galimomis teisinės gynybos priemonėmis, minėto sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame* 84 punkte dėl valstybės narės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimą Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinis teismas turi patikrinti, ar nukentėjęs asmuo buvo pakankamai rūpestingas, kad išvengtų žalos ar ją sumažintų ir ar, be kita ko, jis tinkamu laiku pasinaudojo visomis jam prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis.
- 61 Iš tiesų pagal visose valstybių narių teisės sistemose taikomą bendrąjį principą nukentėjęs asmuo, rizikuodamas, kad pats turės atlyginti žalą, turi įrodyti, jog elgėsi pakankamai rūpestingai, kad žala būtų sumažinta (1992 m. gegužės 19 d. Sprendimo *Mulder ir kt. prieš Tarybą ir Komisiją*, C-104/89 ir C-37/90, Rink. p. I-3061, 33 punktas ir minėto sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame* 85 punktas).
- 62 Todėl veiksmingumo principui prieštarautų tai, jei nukentėjusiojo asmens būtų reikalaujama sistemaiškai pasinaudoti visomis jam prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis, net jei tai būtų pernelyg sunku ar to negalima būtų pagrįstai jo reikalauti.

- 63 2001 m. kovo 8 d. Sprendime *Metallgesellschaft ir kt.* (C-397/98 ir C-410/98, Rink. p. I-1727, 106 punktas) Teisingumo Teismas iš tiesų nusprendė, kad būtų neįmanoma arba pernelyg sunku naudotis teisėmis, kurias privatiems asmenims suteikia tiesiogiai taikomos Bendrijos teisės nuostatos, jeigu jų prašymai dėl žalos atlyginimo, grindžiami Bendrijos teisės pažeidimu, turėtų būti atmesti arba susiaurinti tik dėl to, jog privatūs asmenys neprašė leisti pasinaudoti Bendrijos nuostatomis jiems suteikta teise, kurios nacionaliniai įstatymai jiems nenumatė, kad šiuo atžvilgiu numatytais teisinėmis gynybos priemonėmis, remdamiesi Bendrijos teisės viršenybe ir tiesioginiu veikimu, galėtų užginčyti valstybės narės atsisakymą. Tokiu atveju nebūtų protinga reikalauti nuketėjusiųjų asmenų pasinaudoti jiems prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis, nes bet kuriuo atveju jie būtų turėję iš anksto sumokėti ginčijamą sumą; net jei nacionalinis teismas nuspręstų, kad išankstinis šio mokėjimo pobūdis prieštarauja Bendrijos teisei, aptariamai asmenys negalėtų gauti nuo šios sumos mokėtinų palūkanų ir jiems galėtų būti paskirta bauda (šiuo klausimu žr. minėto sprendimo *Metallgesellschaft ir kt.* 104 punktą).
- 64 Todėl reikia daryti išvadą, kad Bendrijos teisė nedraudžia taikyti nacionalinės nuostatos, kokia numatyta CK 839 straipsnio 3 dalyje, su sąlyga, jog galima pagrįstai reikalauti iš nukentėjusiojo asmens pasinaudoti aptariama teisinės gynybos priemone. Atsižvelgdamas į visas pagrindines bylos aplinkybes, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar taip yra šiuo atveju.
- 65 Kalbant apie galimybę, kad dėl taip naudojamos teisinės gynybos priemonės būtų pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, ir apie įtaką, kurią ji turėtų šios teisinės gynybos priemonės pagrįstumui, reikia priminti, kad iš nusistovėjusios teismo praktikos matyti, jog EB 234 straipsnyje numatyta procedūra yra bendradarbiavimo tarp Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų priemonė, dėl kurios pirmasis teismas nacionaliniams teismams pateikia Bendrijos teisės aiškinimą, būtiną pastariesiems išspręsti nagrinėjamas bylas (žr. 1992 m. liepos 16 d. Sprendimo *Meilicke*, C-83/91, Rink. p. I-4871, 22 punktą ir 2004 m. vasario 5 d. Sprendimo *Schneider*, C-380/01, Rink. p. I-1389, 20 punktą). Toks nacionalinio teismo gautas išaiškinimas leidžia jam lengviau taikyti Bendrijos teisę, todėl aplinkybė, kad buvo taikyta ši bendradarbiavimo priemonė, visiškai nereiškia, jog asmeniui tampa pernelyg sunku naudotis Bendrijos teisėje jam nustatytais teisėmis. Todėl nėra pagrįsta nesinaudoti teisinės gynybos priemone vien todėl, kad dėl to, labai tikėtina, bus pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą.

- 66 Iš to išplaukia, kad didelė tikimybė, jog dėl teisinės gynybos priemonės bus pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, savaime nėra priežastis daryti išvadą, kad šios teisinės gynybos priemonės naudojimas nėra pagrįstas.
- 67 Kalbant apie pareigos pasinaudoti prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis pagrįstumą, kai Teisingumo Teisme pareikštas ieškinys dėl įsipareigojimų neįvykdymo, pakanka konstatuoti, kad procedūra pagal EB 226 straipsnį nėra susijusi su nacionalinėmis procedūromis ir pastarosios jos nepakeičia. Kaip nurodyta atsakyme į trečiąjį klausimą, ieškinys dėl įsipareigojimų neįvykdymo yra objektyvus bendrojo intereso teisėtumo patikrinimas. Nors tokio ieškinio rezultatas gali būti naudingas asmeniui, vis tiek yra pagrįsta reikalauti, kad pastarasis užkirstų kelią žalai atsirasti pasinaudodamas visomis prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis.
- 68 Iš to išplaukia, kad tai, jog Teisingumo Teisme pareikštas ieškinys dėl įsipareigojimų neįvykdymo, ar egzistuoja galimybė, kad nacionalinis teismas Teisingumo Teismui pateiks prašymą priimti prejudicinį sprendimą, savaime negali būti pakankama priežastis daryti išvadą, jog nėra pagrįsta pasinaudoti teisinės gynybos priemone.
- 69 Todėl į penktąjį klausimą reikia atsakyti taip, kad Bendrijos teisė nedraudžia taikyti nacionalinės nuostatos, numatančios, kad privačiam asmeniui negali būti atlyginta patirta žala, jeigu jis tyčia ar dėl nerūpestingumo nepasinaudojo teisinės gynybos priemone, kad užkirstų kelią žalai atsirasti, su sąlyga, jog pagrįstai reikalaujama iš nukentėjusiojo asmens pasinaudoti šia teisinės gynybos priemone, o tai, atsižvelgdamas į visas pagrindinės bylos aplinkybes, turi įvertinti nacionalinis teismas. Tikimybė, kad nacionalinis teismas pagal EB 234 straipsnį pateiks prašymą priimti prejudicinį sprendimą ar kad Teisingumo Teisme pareikštas ieškinys dėl įsipareigojimų neįvykdymo, savaime negali būti pakankama priežastis daryti išvadą, jog nėra pagrįsta pasinaudoti teisinės gynybos priemone.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

70 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

- 1. Privatūs asmenys, nukentėję klaidingai perkėlus ar taikant 1964 m. birželio 26 d. Tarybos direktyvą 64/433/EEB dėl sveikatos reikalavimų, taikomų gaminant ir prekiaujant šviežia mėsa, iš dalies pakeistą 1991 m. liepos 29 d. Tarybos direktyva 91/497/EEB, ir 1989 m. gruodžio 11 d. Tarybos direktyvą 89/662/EEB dėl veterinarinių patikrinimų, taikomų Bendrijos vidaus prekyboje, siekiant sukurti vidaus rinką, gali remtis teise į laisvą prekių judėjimą, siekdami, kad būtų pripažinta valstybės atsakomybė už Bendrijos teisės pažeidimą.**
- 2. Jei Europos Bendrijų Komisija pradeda procedūrą dėl įsipareigojimų neįvykdymo pagal EB 226 straipsnį, Bendrijos teisė nereikalauja, kad teisės į žalos atlyginimą dėl valstybės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimą senaties terminas, numatytas nacionalinės teisės aktuose, būtų nutrauktas ar sustabdytas vykstant šiai procedūrai.**
- 3. Bendrijos teisė nedraudžia, kad ieškinio dėl valstybės atsakomybės, pagrįstos neteisingu direktyvos perkėlimu, senaties terminas prasidėtų tada, kai atsiranda pirmosios šio neteisingo perkėlimo žalos pasekmės ir vėlesnės žalos pasekmės gali būti numatytos, net jei tai atsitinka anksčiau nei teisingai perkeliama direktyva.**

- 4. Bendrijos teisė nedraudžia taikyti nacionalinės nuostatos, numatančios, kad privačiam asmeniui negali būti atlyginta patirta žala, jeigu jis tyčia ar dėl nerūpestingumo nepasinaudojo teisinės gynybos priemone, kad užkirstų kelią žalai atsirasti, su sąlyga, kad pagrįstai reikalaujama iš nukentėjusiojo asmens pasinaudoti šia teisinės gynybos priemone, o tai, atsižvelgdamas į visas pagrindinės bylos aplinkybes, turi įvertinti nacionalinis teismas. Tikimybė, kad nacionalinis teismas pagal EB 234 straipsnį pateiks prašymą priimti prejudicinį sprendimą ar kad Teisingumo Teisme pareikštas ieškinys dėl įsipareigojimų neįvykdymo, savaime negali būti pakankama priežastis daryti išvadą, jog nėra pagrįsta pasinaudoti teisinės gynybos priemone.**

Parašai.